

Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar Döneminde Kastamonu Çevresinde Ahiler*

Cevdet YAKUPOĞLU**

ÖZ

Kastamonu, Selçuklular devrinde Bizans'a karşı yürütülen gaza faaliyetlerinde askerî-siyasi-kültürel açılardan "Uc" merkezi olarak öne çıkmış önemli bir Anadolu kentidir. Selçuklulara bağlı Çobanoğulları ve bu beyliğin halefi Candaroğulları zamanında şehirleşme, nüfus ve iktisadi yapı bakımından büyümesini sürdüren Kastamonu, XIV. yüzyılda Anadolu'nun büyük ve müreffeh kentlerinden biri haline gelmiştir. Bunda bilhassa Ahilerin bölgedeki şehir ve kasaba merkezleri ile ulaşım yolları üzerinde tesis ettikleri tekke-zâviyelerin büyük rolü olmuştur.

Selçuklu ve Beylikler devrinde Sinop, Çankırı ve Bolu yöreleri de Kastamonu "Uc" merkezinin etkisi altında kalmıştır. Osmanlılar XIV. yüzyıl ortasında Bolu, Zonguldak yöresine, XV. yüzyılın ilk yarısında Çankırı vilayetine ve aynı yüzyılın ikinci yarısında Candaroğulları beyliği elindeki Kastamonu ve Sinop şehirlerine hakim olarak bugünkü Batı Karadeniz topraklarında siyasi birliği kesin olarak sağlamışlardır.

Bu çalışmada, bahsi geçen dönemlerde Kastamonu ve çevresinde Ahilerin faaliyetleri, kurdukları zâviyeleri, bunların işleyişleri ve gelir kaynakları üzerinde durulmuş; Ahiliğin, bölgenin sosyo-kültürel yapısına katkısı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Sinop, Çobanoğulları, Candaroğulları, Ahi zâviyeleri, vakıflar.

ABSTRACT

The *Ahis* in Kastamonu in the Seljuk, the Beylik and the Ottoman Periods

Kastamonu was an important Anatolian city as a frontier centre in the raids against Byzantium during the Seljuk period as it was also important in the military, political and cultural aspects. Kastamonu developed in urban life, population and economic structure during the peri-

* Bu makale, 15-17 Ekim 2008 tarihinde Kırşehir'de düzenlenen *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*'nda sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - KASTAMONU.
e-posta: cyakupoglu@kastamonu.edu.tr



od of Çobanoğulları, and its successor Candaroğulları under the Seljuk Empire and it became one of the big and prosperous cities of Anatolia in the 14th century. Especially the religious orders established in the cities, and suburb centres by the *Ahi*s on the trade routes in the area had an important role in this development.

During the Seljuk and Beylik period, Sinop, Çankırı and Bolu areas Remained under the influence of Kastamonu "frontier" centre. The Ottomans provided the political unity firmly as the present Western Blacksea territory by dominating Bolu and Zonguldak in the middle of 14th century, Çankırı in the first half of the 15th century and Kastamonu and the Candaroğulları's Sinop in in the second half of the same century.

The Ahi activities, the religious orders they have founded, their functioning and income sources in Kastamonu and its vicinity; the contribution of *Ahi*s to the socio-cultural structure of the area will be discussed in this study.

Key Words: Kastamonu, Sinop, Çobanoğulları, Candaroğulları, Ahi orders (small dervish lodges), foundations.

Giriş

Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar devrinde Anadolu'nun hemen hemen her yerinde karşımıza çıkan Ahilik teşkilatı, esnaf ve sanatkârın korunması, usta-çırak münasebetlerinin güçlendirilmesi, sosyal yardımlaşmanın sağlanması bakımlarından üzerinde önemle durulması gereken Türk ve İslam müesseselerinin başında gelmektedir. Anadolu'da Ahilik sayesinde sosyal, kültürel ve ekonomik düzenin temininde birkaç asır içinde izahı güç bir tekâmül yaşanmıştır (Cunbur 1989: 7-8; Köksal 2007: 154-174).

Türk tarihinde böylesine bir mevki işgal eden bu müessese üzerine çeşitli bilimsel çalışmalar yapılmış olup (Cahen 1986: 591-601; Çağatay 1997; Bayram 1987; Bayram 1991; Gülerman vd. 1993; Demir 2003; Yakupoğlu 2005: 218-232; Sarıkaya 2002; Köksal 2006; Köksal 2007; Odabaşı 2008), burada bunlar hakkında ayrıntılı bilgi vermek şu an için imkân dahilinde değildir. Diğer taraftan Selçuklu ve Beylikler devrinde askerî, siyasî, sosyal ve kültürel bakımdan Anadolu'nun önde gelen vilayetlerinden biri olan Kastamonu'da Ahiliğin mevcudiyeti üzerine yapılan çalışmalar (Cunbur 1989: 7-15; Yakupoğlu 2009: 531-561; Şeker 1993) yeterli ölçüye ulaşmamıştır.

XII. yüzyılda Türk-Bizans mücadelelerinde iki taraf arasında sık sık el değiştiren Kastamonu, XIII. yüzyılda Türkiye Selçuklularına tabi olarak teşekkül etmiş bulunan Çobanoğulları Beyliği yönetiminde hızla gelişmiş ve şehir kültürünün her türlü örneğinin sergilendiği bir Anadolu kenti hüviyeti



kazanmıştır. Kastamonu, Candaroğulları Beyliği döneminde (1300-1461)de bu konumunu muhafaza etmiştir. XV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı egemenliğine girdikten sonra da bu devletin Anadolu'daki sancak merkezleri arasında bulunmasından dolayı sosyal ve kültürel gelişimini sürdürmüştür (Yakupoglu 2007: 18-69).

Kastamonu'nun sosyo-ekonomik açıdan gelişiminde etkin bir rol üstlenmiş kurumlardan biri Ahilik müessesesi olmuştur. Ahilerin Anadolu'nun diğer büyük kentlerinde ve hatta kasabalarında ortaya koydukları faaliyetlere paralel uygulamalar Kastamonu'da da aynen karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Kastamonu havalisinde kurulmuş zâviyelerin bir kısmı Ahiler eliyle vücuda getirilmiştir. Ahi zâviyeleri, Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, şehir, kasaba ve köylerde bulunduğu göre, Ahilerin Kastamonu'da da zâviye tesis etmelerine şaşmamak gerekir.

Ahiler, zâviyelerinin ayakta kalabilmesi ve sağlıklı hizmet verebilmeleri için, vakıf sistemi bünyesinde tahsisatta bulunarak zâviyelerine sahip çıkmışlardır. Zâviyelerin vakıf mütevelliliği, zâviyedarlığı ve meşîhati gibi işleyiş ve yönetimle ilgili vazifeler vakıf kuralları çerçevesinde belirlenmiştir. Ahi önderlerinin vefatları durumunda, onların yerlerine oğulları geçmiş ve inşa edilen zâviyeler yeni nesillere bu şekilde intikal etmiştir.

Kastamonu'daki Ahi zâviyelerinin icra ettiği fonksiyon üzerinde durulacak olursa, bunun Anadolu'nun diğer yerlerindeki benzerlerinden bir farkının olmadığı görülecektir. Bu zâviyeler, memlekete gelen yabancıları karşılama, yiyecek, içecek ve yatacak yerlerini temin etme, yolcu ve misafirleri kötü niyetli kişilerin elinden kurtarma gibi konularda icraatlar sergilemişlerdir. Bölgedeki Ahi zâviyelerinin, o çevredeki önde gelen kimseler tarafından kurulmuş olduğunu söylemek gerekir. Bu kimseler buraları halı, kilim, kandil vs. eşyalarla donatarak hizmete hazır hale getirmekte idiler. Gündüzleri kendi işlerinde çalışan Ahi gençleri, akşamları bu binalarda toplanarak yemek pişirip, gelene-geçene hizmet etmekle kalmayıp, kendi aralarında da yiyecek, içecek, aralarında türlü oyunlar çıkarıp eğlenmekte, zikir ve ibadetle gecelerini geçirmekte idiler. Bu zâviyelerde hizmet eden gençlere fityan, önderlerine Ahi denilmekte idi. Diğer bir ifade ile zâviyelerdeki herkes Ahi unvanını taşımamakta idi (İbn Batuta 2000: 5; Şeker 2006: 148).

Zâviyeler, geceleri *beysus* adı verilen şamdanın içindeki yağ sayesinde aydınlatılmıştır. Kış günlerinde bu binalarda barınanların ısınma ihtiyacı da zâviyeyi yaptıranlar tarafından düşünülüp, mesele çözüme kavuşturulmuştur. İbn Batuta'nın Bolu'ya indiğinde kaldığı zâviyenin ısınma sistemi bu duruma örnek gösterilebilir. Buna göre, tekkenin her bir bölümünde ocaklar bulunmakta olup, bunlar kış boyu devamlı yakılı tutulmaktadır. Öyle ki,



binada geceleleyenler, üzerlerinde tek kat elbise kalıncaya kadar soyunarak ocak (buhayrî-buhara) başında ısınabilirlerdi. Ocağın bacası sayesinde duman binanın içine dağılmaksızın dışarıya çıkmaktadır. Zâviyedeki Ahi dervişleri, İbn Batuta tarafından *kerem sahibi ve cömert, yabancılara, gariplere büyük şefkat ve muhabbet gösteren, gelene geçene yardımlarını esirgemeyip, bunları kendi hısımları imiş gibi kucaklayan sonsuz sevgi dolu dervişler* olarak tasvir edilmişlerdir (İbn Batuta 2000: 6-7,51). Aynı dönemde Bolu'dan daha büyük ve gelişmiş olan Kastamonu ve kazalarında da aynı sistemle faaliyet gösteren zâviyeler bulunmakta idi.

1. Kastamonu'da Ahiler

Ahiler, şehir ve kaza merkezlerinde büyük bir nüfuza sahiptiler. Özellikle önde gelen Ahi liderlerinin, kendileri adına birtakım hayırlar yaptıkları ve sosyal müesseseler tesis ettikleri görülmektedir. Aşağıda zikri geçecek olan Kastamonulu Ahi Şorba ve Ahi Bâyezid bu konuda ilk akla gelenlerdir. Diğer taraftan Kastamonu'da hüküm sürmüş Candaroğulları beylerinden I. Süleyman Paşa (1308 ?- 1339 ?)'nın ve diğer beylerin yöredeki Ahi mensuplarını destekledikleri malumdur. Adı geçen Süleyman Paşa'nın devrinde Kastamonu'da görülen bolluk ve ucuzluğun nedenlerinin başında bu hükümdarın esnaf birliklerine verdiği destek gelmiş olmalıdır (M. Cevdet 2008: 183-184).

Ahi: Taşköprü'nün Akça-kavak köyünde mülkü bulunmakta olan bu şahsın asıl adı kayıtlarda verilmemiştir.

Ahi Abdüsselim: Türklerin Anadolu'da ve özellikle de Sinop ve Kastamonu'daki fetih ve gazâ faaliyetlerini destanî bir şekilde anlatan XV. yüzyıl eseri *Saltuknâme*'de geçen bir kayda göre, Sinop merkezindeki Ahilerin reislerinden olarak Ahi Abdüsselim gösterilmiştir. Eserde ayrıca bu şahsın oğulları Muhammed ile Ali'den de bahsedilmektedir (Ebû'l-Hayr-ı Rumî 1988: 8). Bunların m.1473'lerden önce, büyük ihtimalle Candaroğulları Beyliğinin Sinop hakimiyeti dönemlerinde yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Ahi Ali: XV. yüzyılda Kastamonu'ya tabi Boyabad kazasının merkezi konumunda bulunan Mana kasabasının Orta (n.d. Cami) mahallesinde sakin reayadan idi. Oğlu Yusuf da aynı mahallede ikamet etmekte idi (BOA. TD. 23M: 556). Bunların, yöredeki Ahileri temsil ettikleri aşikâr olup, m.1480'lerde hayatta oldukları tespit edilebilmektedir.

Ahi Arslan: Kastamonu'da kendi adı ile anılan bir zâviyesi bulunan Ahi Bâyezid'in oğlu olup, bu şahsın Kuzyaka nahiyesinde mülkleri bulunmakta idi. Candaroğlu İsmail Bey'in vakfiyesinde (VGMA. V.D. Nr. 582; Milli Ktp. 06 MK. Yz. A 5538) geçtiği üzere, adı geçen nahiyedeki merhum Lütfullah



Çelebi ile ulemadan Seydi Kasım Çelebi ve Ahi Arslan'ın mülkleri İsmail Bey vakıflarına intikal etmişti. Ahi Arslan da babası gibi, *fütüvvetle, cömertlikte iftihar edilecek* önde gelen Ahilerden idi. Ahi Arslan'ın m.1450'lerde hayatta olduğu düşünülebilir. Nitekim Küre kaza merkezinde bulunan Ahi Arslan Zâviyesi'nin bânisi Ahi Arslan ile burada zikri geçen Ahi Arslan'ın aynı şahıs olmaları ihtimal dahilindedir.

Ahi Cavuş/ Çavuş (أخو ماووش), Tûsî (طرسية) oğlu: M.1460'larda Tosya kaza merkezinin Ödeski köyünde tımarı bulunmakta idi (İBK. MCO. 117/3: 25a).

Ahi Fethüddin: Kastamonu şehir merkezinde kendi adı ile kayıtlı bir değirmeni ve Daday kazasının Hisarcık köyünde yine kendi adı ile bilinen bir bahçesi (Hasıl: 100) vardı. Değirmen, Kastamonu merkezinde bulunan Veled-i Kıncı (Fethi ?) Medresesi vakıflarındandı (BOA. TD. 438: 599,600,662). Ahi Fethüddin'in, Candaroğulları devrinde yaşamış olduğu tahmin edilmektedir. Onun soyundan gelenlerin Kastamonu'da Ahilik geleneğini devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.

Ahi Fethullah: H.865/1461 m. tarihli Candaroğlu İsmail Bey vakfiyesinde (VGMA. V.D. Nr. 582), Kastamonu'ya tabi Sorgun-Gulâm nahiyesinin Göçiler köyünde bulunan İsmail Bey vakıflarında zikri geçen araziler arasında *Mehmed Çelebi ibn Ahi Fethullah* şeklinde adı geçmektedir. Buna göre Ahi Fethullah, Candaroğulları devrinde yaşamış bir Ahi önderidir.

Ahi Mehmed: Kastamonu vakıf kayıtlarında Mustafa'nın babasının adı olarak ismi zikredilmiştir. Mustafa'nın, Kastamonu'da bahçe ve arazi vakıfları (Hasıl: 250) bulunmakta idi. Bahsi geçen bu baba oğul, Kastamonu'da daha önce yaşamış olduğu bilinen Ahi Fethüddin'in neslinden idiler (BOA. TD. 438: 600).

Ahi Mihal: M.1487 tahririnde geçen bir kayda göre, İnebolu'da gayrimüslimlerin ellerinde Ahi Mihal adlı 15 çiftlik miktarı bir mezra bulunmakta olup, bu araziye kesimle tutup bir kiliseye vakfetmişlerdi. M.1487 yılı öncesinde İnebolu Subaşı Yakup Bey, çiftliği 3000 akçeye satın almıştı. Daha sonra mezra gelir getirmez olmuş ve bazı kimseler 300 akçe verip burasını tasarruf etmeye mültezim olmuşlardı. XVI. yüzyıl ilk çeyreğinde ise bu mezranın 300 akçelik hasılı yöredeki vakıflar arasında bulunmaktaydı (BOA. TD. 23M: 351; BOA. TD. 438: 638). Ahi Mihal'in XV. yüzyılda mı, yoksa daha mı önce yaşadığı hakkında bir yorumda bulunmak zordur. Bu şahsın Müslim veya gayrimüslim olup olmadığına dair bir yorum yapma imkânı da şimdilik yoktur. Çünkü bu şahsın ismi sadece bir mevkii adı olarak kaynaklarda zikredilmiştir.

Ahi Musa: XV. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu'ya bağlı Boyabad kazasının Sakızcık köyü reayasından biri idi (BOA. TD. 23M: 537).



Ahi Mustafa: Küre kazası vakıflarında ismi geçen Himmeti (?) Zâviyesi mensuplarından biri idi. Bu zâviyenin Ahiler tarafından kurulup kurulmadığını bilebilmek güçtür. Ancak zâviyede Ahilerin etkin olduğu anlaşılmaktadır.

Ahi Mustafa: XV. yüzyıl sonlarında Tosya kaza merkezinde ikamet ettiği görülmektedir (BOA. TD. 100: 307).

Ahi Pirî: Yukarıda zikri geçen Tosyalı Ahi Mustafa'nın oğludur.

Ahi Pirî: M.1480'li yıllarda Kastamonu'da Sofçular Mescidi Mahallesi reayasındandı. Bu şahsın, adı geçen mahallede sofçulukla meşgul olan Ahi esnafından olma ihtimali vardır (BOA. TD. 23M: 18).

Ahi Resul: Kastamonu şehir merkezinde Şahinşah Kayası adı ile maruf mevkii civarında Ahi Resul adlı şahsa ait arazi bulunmakta idi (VGMA. V.D. Nr. 582). Ahi Resul'ün, Candaroğlu İsmail Bey devri (1443-1461) veya öncesinde yaşadığı tahmin edilebilmektedir. Esasen Şahinşah Kayası mevkii, İsmail Bey'in kendi adı ile anılan külliyesinin bulunduğu mahalli ifade etmektedir.

Ahi Tuñrul: M.1480'li yıllarda Kastamonu'da Sofçular Mescidi Mahallesi reâyasından Mustafa'nın babası idi. Onun da bir zamanlar bu mahalle dahi-
lindeki Ahi esnafından olduğu söylenebilir (BOA. TD. 23M: 18).

Mümin Ahi: Sinop'ta kendi adı ile kayıtlı bir mezranın vakfı (Hasıl: 150) münasebetiyle adı geçmektedir (BOA. TD. 438: 688). Bu şahsın ne zaman yaşadığını tespit edebilmek mümkün olamamıştır. Ancak onun, Candaroğulları Beyliği'nin son devirlerinde yaşamış olduğunu tahmin edebiliriz.

Veled-i Ahi (Ahi-oğlu): Kastamonu şehir merkezinde kendi adı ile anılan bir bahçeye sahip olan bu şahsın m.1480'lerden önce yaşadığı anlaşılmaktadır (BOA. TD. 23M: 23).

2. Kastamonu'da Ahi Adını Taşıyan Zâviyeler, Tesisler ve Mahalleler

Ahilerin bölgede tesis ettikleri zâviyelerini, yine kendilerinin işletmekte oldukları görülmektedir. Bu zâviyelerin çoğu Candaroğulları devrinde mevcuttu. Bazı zâviyelerin Çobanoğulları, dolayısıyla Selçuklular devrinden itibaren bölgede faaliyete geçirildiği bellidir. Aşağıda Kastamonu havalisinde Selçuklulardan itibaren teşekkül edip, Beyliklere ve nihayet Osmanlılara intikal etmiş bazı Ahi zâviyelerinin ve müesseselerinin sıralaması yapılmıştır:

Ahi Zâviyesi: Kastamonu'nun Göl kazasının merkezi konumundaki İli-su kasabasıdadır. XV. yüzyılda mevcut olduğu bilinse de ilk olarak ne zaman faaliyete geçtiğini tespit etmek güçtür. Zâviye için yörede bir ambar vakfedilmişti. Hasıl: 100 (BOA. TD. 438: 609). Zâviyenin bulunduğu kasaba, Candaroğulları döneminde nüfus, kültür, mimari alt yapı ve şehir esnafının sayıca çokluğu bakımından dikkati çekmektedir. Nitekim bu kasabanın



m.1480'lerdeki hane nüfusu bölgedeki pek çok kazadan fazla idi. Kasabada bu nüfus içerisinde Ehl-i Hıref (Ehl-i Hirfet) Cemaati (Uysal 1982; Yaman 2008) adıyla, zanaatkârlıkla meşgul bulunan bir zümre yaşamakta idi. Bunların daha çok Candaroğulları sarayı ve devlet erkânı için kumaş dokuyuculuğu, keçe imalatı, ayakkabı yapımı vb. zanaatlarla meşgul olduklarını ve Ahilik sisteminin bir parçası olduklarını söylemek gerekir. Bu esnaf örgütünün 1487'deki hane nüfusu 119, mücerred sayısı ise 27 kadardı. Aynı yıl içinde İli-su kasabası reayası hane nüfusu ise 148 ve mücerred 14 olarak görünmekte idi. Bu durumda o yıllarda toplam 259 haneden oluşan kasaba halkının % 45'ini zanaat erbabı oluşturmaktaydı. Bunlar vergiden muaftılar (BOA. TD. 23M: 113-115). Bu topluluğun XVI. yüzyıl başlarında nüfusu; hane: 85, mücerred: 44, muaf: 33 idi (BOA. TD. 438: 607). İli-su kasabasında cendere, bozahane, kapan, dükkanlar, değirmenler, pazar yeri, cami, mescid ve hamam gibi çok çeşitli tesisler mevcuttu. Candaroğulları zamanında bu kasabanın, esnaf ve zanaatkârları, ilim ve kültür adamları ve mimari eserleri ile tam bir şehir görünümünü kazandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kasaba, Ahi örgütünün Kastamonu çevresindeki en güçlü temsilcilerinden biri mevkiinde idi (Yakupoglu 2007: 395-396). XVI. yüzyıldan itibaren Kastamonu'nun nüfusunun artması ile bu kasaba önemini kaybetmeye başlamıştır. XIX. yüzyıl kayıtlarında geçen İli-su kasabasındaki Şeyh Ahi Ahmed Efendi Dergâhı (BOA. A.DVN. Nr. 155/56) ile yukarıda zikri geçen Ahi zâviyesinin aynı yeri ifade etmiş olması ihtimal dahilindedir.

Ahi Ali Zâviyesi/Tekkesi, Mescidi ve Mahallesi: Kastamonu merkezindeki mahallelerden birinin adı Ahi Ali adını taşıyordu. Bu mahallenin XVI. yüzyıl ilk çeyreğinde hane nüfusu 37 idi (BOA. TD. 438: 591). 1487 tahririnde bu mahalle adına tesadüf olunamamıştır. Ancak mahalleye ismini veren Ahi Ali daha önceki yıllarda yaşamış olup, Kastamonu merkezinde kendi adına mescid ve zâviye inşa ettirmiş önde gelen Ahilerden biri idi. Esasen Ahi Ali'nin XIII. asırda Çobanoğulları devrinde yaşamış olduğu ve m.1300 yılında vefat ettiği öne sürülmüştür. Mahallenin adı, muhtemelen XV. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır. Ahi Ali'nin, Kastamonu şehir merkezinde bugünkü Halk Eğitim Merkezi civarında yaptırdığı zâviyesi Şuca' Tekkesi olarak da biliniyordu (Çıfci 1995: 193-194). Kastamonu merkezinde Küpcüğez Mahallesinde Ahi Ali adına inşa edilmiş bir de mescid bulunmakta idi (İBK. MCO. 75: 6b,91b; BOA. TD. 438: 601,615; Çıfci 1995: 124-126). Bu mescidin yakınında Sa'di Tekkesi mevcuttu. 1831 tarihli vakıf kayıtlarında Ahi Ali Çelebi Mescidi, Küpcüğez mahallesinde gösterilmiş ve bu mescidin imamlığı için tevcihte bulunulmuştur. 1859'lu yıllarda ve sonrasında da bu mescid faaliyette olup, o dönemde binaya ait cami hitabetinin tevcihi yapılmıştır (BOA. C.EV. Nr. 150/7499; 420/21275; 35/1748).



Netice olarak Ahi Ali Çelebi adı ile anılan tekke ve mescidin, XIV. yüzyıl başlarında yani Candaroğlu I. Süleyman Paşa (1308 ?-1339 ?) zamanında var olduğu kabul edilmelidir. Kastamonu'nun Devrekâni kazasındaki Ahi Çelebi zâviyesi ve mahallesi ile vakıflarına ait kayıtlar da mevcut olup, burada ismi geçen Ahi Çelebi ayrıca değerlendirilmeye alınmıştır.

Ahi Arslan Zâviyesi: Küre kaza merkezindedir. XV. yüzyılda faal bir zâviye olduğu anlaşılmaktadır (VGMA. V.D. Nr. 485; BOA. TD. 438: 637). Kuz-yaka nahiyesinde mülkü bulunan ve Candaroğlu İsmail Bey zamanında Kastamonu'nun önde gelen Ahilerinden olan Ahi Arslan ile bu zâviyenin bânisi Ahi Arslan'ın aynı şahıs olması kuvvetle muhtemeldir.

Ahi Bâyezid Tekkesi: Kastamonu merkezinde Ahi Bâyezid tarafından inşa edilmiştir. Tekkenin bir bahçe (Hasıl: 20) ve bir de dükkan (Hasıl: 100) vakfı bulunmakta idi. Esasen vakfedilen bu bahçe de Ahi Bâyezid'e aitti. Ahi Bâyezid'in Candaroğlu İsmail Bey devrinde (1443-1460) veya daha öncesinde yaşadığı ve yöre Ahilerinin seçkin simaları arasında bulunduğu anlaşılmaktadır (VGMA. V.D. Nr. 582; BOA. TD. 438: 603). Nitekim o, Kastamonu'nun Kuzyaka nahiyesinde mülkü bulunan Ahi Arslan'ın babası idi. Candaroğlu İsmail Bey'e ait vakfiyede (VGMA. V.D. Nr. 582) bu zattan ve oğlu Ahi Arslan'dan *fütüvvette* (Erken 2008: 14-31), *cömertlikte iftihar edilecek* kişiler olarak bahsedilmiştir.

Ahi Çelebi Zâviyesi ve Mahallesi: Devrekâni kazasında Ahi Çelebi adıyla kayıtlı bir mahalle mevcuttur. Bu mahallenin burada yaptırılmış aynı isimli zâviyeden adını aldığı anlaşılmaktadır. Ahi Çelebi vakıflarıyla ilgili XIX. yüzyıl kayıtlarına ulaşılabilmektedir (BOA. EV.D. Nr. 27463.; C.EV. Nr. 211/10545.; VGMA. Nr. 207). Ancak diğer taraftan Ahi Çelebi adını taşıyan bir zatın Candaroğulları devrinde İsmail Bey zamanında bir süre Kastamonu'da ikamet ettiği ve Fatih zamanında bu vilayetten ayrılarak İstanbul'a gittiği rivayeti bulunmaktadır. Ahi Çelebi'nin asıl adının Mehmed b. Kemal olduğu da iddia edilmiştir. Bu zat, tıpkı babası gibi hekim olup, İstanbul'da açtığı muayenede hastaları tedavi etmiştir (Yurdakök 2003: 249-250; Kahya 1996: 293-342). Onun, Kastamonu'da ikameti sırasında da bu şekilde faaliyet göstermiş olduğu söylenebilir. Ancak bu zatın Devrekâni'deki bu zâviyenin bânisi olup olmadığını kesin olarak bilebilmek zordur. Buna rağmen Kastamonu ve Devrekâni'de Candaroğulları zamanında Ahi Çelebi adlı bir şahsın bir süreliğine faaliyet göstermiş olduğunun kabul edilmesi de mümkündür. Yalnız şurası da unutulmamalıdır ki, Osmanlı devleti sınırları dahilindeki Anadolu'da Kalecik'te Ahi Çelebi Zâviyesi, İstanbul'da Ahi Çelebi Camii (Acun Özgünler vd. 2008: 52-63) ve Medresesi, Filibe'de Ahi Çelebi Ka-



zası vb. tesisler de mevcuttu. Bunlardan özellikle İstanbul'daki caminin banisi olan Ahi Çelebi ile yukarıda Kastamonu'dan İstanbul'a göç ettiği belirtilen Ahi Çelebi'nin aynı kişi olması muhtemeldir.

Ahi İzzeddin Çelebi Zâviyesi: Candaroğulları Beyliği'nin ilk dönemlerinde yani m.1330'larda Sinop merkezinde deniz kapısı dışında faaliyette olan bir zâviye idi. Burasının Selçuklular devrinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. İbn Batuta, burada bir süre misafir edilmişti (İbn Batuta 2000: 58; İbn Battûta 2004: 442). Tesisin çevresinin o dönemde bağlık ve bahçelik olduğunun görülmesi, zâviye mensuplarının iyi çalıştığı anlamını çıkarmamıza yardımcı olmaktadır. Zâviyenin üst katında Pervâneoğulları devrinde yaptırılmış bir toplantı salonu bulunmakta idi (M. Cevdet 2008: 185).

Ahi Nizameddin Zâviyesi: Sinop-Kastamonu yolu üzerinde bulunuyordu. Bu tesisin Candaroğlu I. Süleyman Paşa devrinde (m.1330'lar) faal olduğu görülmektedir. Ancak, zâviyenin daha önceleri yani Çobanoğulları zamanında inşa edildiği de bir gerçektir. İbn Batuta'nın nakline göre (2000: 57), Kastamonu'dan gelip Sinop'a ulaşan yol üzerinde ve yüksek, ıssız bir dağın tepesinde Kastamonulu Ahi Nizameddin tarafından yaptırılmış olan bu zâviye, derbentler üzerinde kurulmuş zâviyelere örnek olması ve hem güvenliği sağlaması hem de ıssız bir bölgede yolculuk edenlerin sığınabileceği mekânlara misal oluşturması açısından kayda değerdir. Burasının Ahiler tarafından onarıldığı halde pek de bakımlı olmadığı İbn Batuta tarafından iddia edilmiştir (M. Cevdet 2008: 184). İssiz bir yerde bulunması, zâviyenin bakımını zorlaştırmış olmalıdır.

Ahi Seydi Zâviyesi: Ahi Seydi'nin babasının adı Mahmud olup, bunlar XVI. yüzyıl başlarında Tosya'da ikamet etmişlerdir. Adı geçen kasabada Ahi Seydi'nin oğullarına ait vakif mülkler bulunmakta idi. Tosya'nın Ağca-kavak köyünde bir çiftlik miktarı yer ile bir bağ (Hasıl: 78) bu aile tarafından vakfedilmişti (BOA. TD. 438: 735). Ahi Seydi'nin zâviyesinin daha sonraki yıllarda da faaliyette olduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır. Nitekim bu zâviye, m.1790'larda ve 1803'lerde Tosya'da faaliyet gösteren zâviyeler arasında idi ve burası için o dönemlerde zâviyedar tayini yapılmıştı (BOA. C.EV. Nr. 63/3106; 578/29180).

Esasen Tosya, doğu-batı istikametinde uzanan İpek Yolu üzerinde bulunan bir kaza olduğu için Selçuklu döneminden itibaren şehirleşme konusunda mesafe kaydetmiş ve bu kasaba merkezinde güçlü bir esnaf yapılması sağlanabilmiştir. Ahi esnafının Tosya merkezinde mühim bir mevki ve ağırlığı bulunmakta idi. Tosya bu konumunu Osmanlı son dönemlerine kadar devam ettirmiştir. Tosya Ahi esnafının teşkilat yapısı ile ilgili bazı kayıt örnekleri bu durumu izah etmektedir. Nitekim m.1742'lerde Tosya'da faali-



yette bulunan İplik pazarının duacılığı, iplik tartıcılığı, sofcu ve debbağ esnafının "Ahi-babalığı" vazifesi Hafız Hüseyin Efendi'nin uhdesine verilmişti (BOA. C.BLD. Nr. 60/2988).

Ahi Şorba (أخی شوربا)/ Şeyh Şorva Zâviyesi: Kastamonu şehir merkezinde Beyçebebi mahallesinde bulunmaktadır. Evâsıt-ı Rabiulevvel 703 h./ Ekim 1303 m. tarihli bir vakfiyesi bulunan zâviyenin Çobanoğulları devrinin sonlarında ve Candaroğulları Beyliği ile Osmanlılar zamanında faaliyette olduğu bellidir. Vakfiyede Şeyh Şorva olarak da geçen bu zat, Kastamonu civarında eskiden beri tasarruf ettiği bazı arazileri kendi inşa ettiği ve halk tarafından çok iyi bilinen zâviyesine vakfetmiştir. Bu vakıfların listesi aşağıda verilmiştir: (VGMA. V.D. Nr. 591; M. Cevdet 2008: 308-311).

- * Eskiden beri tasarrufunda bulunan Hisarcık ve Değirmen-çayırı adlarıyla bilinen mevziler,
- * Kuzyaka nahiyesinde Seyreklik (Süpürgelik) adlı mevzii,
- * Mahruse-i Kastamonu tevabiinden Göl nam mahalle tabi Karasu nahiyesindeki Yörükşa adlı çiftlik,
- * Zâviyenin bulunduğu mahalledeki bir bahçe,
- * Kastamonu'da bulunan diğer bir bahçe,
- * Kızılca-viran denilen mahaldeki dağ ve odunluk mevkii.

Vâkıf, bütün bu arazileri, üzerlerinde bulunan tepeler, meyve veren vermeyen bütün ağaçlar, kısacası bütün hudud, tarik ve hukukuyla birlikte vakfetmiştir. Yine vâkıf, bu arazileri kendi zâviyesinin mesalihine sarf edilmesi şartıyla vakfetmiştir. Bunlar alınıp satılamaz, rehin bırakılamaz, hibe edilemez, miras bırakılamaz.

Vakıf gelirlerinden birinci kısım, zâviyenin rakabesine, imaret ve meremetine sarf edilecektir. Kalan ikinci kısım gelir dilimi, vakfın mütevellisine sarf olunacak ki, müteveli için senevî 120 (akçe) ve 24 ölçek buğday ve arpa tahsis edilecektir. Üçüncü kısım gelir ise zâviyeye gelip giden veya zâviyede ikamet eden fakir fukara ve miskinlere ayrılacaktır. Vakfın tevliyeti ve nezareti sağlığında vâkıfa ait olacak, o öldükten sonra ise oğullarına ve onların oğullarına ve torunlarına geçerek neslen ba'de neslin devam edecektir. Eğer vâkıfın neslinden kimse kalmaz ise tevliyet, Kastamonu şehrindeki Müslümanların hâkimine (şehrin kadısına) geçecektir.

Zâviye, m.1490'lı yıllara ait Kastamonu Vakıf Defteri'nde Ahi Şorba şeklinde geçmekte olup, bu günlerde padişah beratı ile Seydi Mahmud tasarrufunda idi. Zâviyenin vakıfları; Kastamonu şehir merkezinde bulunan dükkân ve mukâtaa gelirleri ile Ahi Şorba'ya ait arazi, Kızılca-viran köyündeki bahçe ve zemin, Taşköprü'nün Akça-kavak köyündeki bir çiftlik yerden oluşmakta idi (İBK. MCO. 75: 8a,9b).



XVI. yüzyıl başlarında da zâviye vakıflarında büyük bir değişiklik olmamıştır. Kayıtlara göre bu yıllarda zâviye vakıfları şunlardan oluşmakta idi: (BOA. TD. 438: 599).

- * Kastamonu'da Şorba-zâde zemini bahçesi (Hasıl: 250),
- * Kastamonu'da zemin ve dükkan mukâtaası (Hasıl: 50),
- * Kızılca-viran köyü (Hane:15, Mücerred: 5) hududu dahilinde bulunan bahçe ve zemin (Hasıl: 120),
- * Yörükşah demekle maruf bir çiftlik miktarı yer (Hasıl: 50).

Osmanlı döneminde Ahi Şorba Zâviyesi, uzun yıllar faaliyetini devam ettirmiştir. Nitekim, Ahi Şorba'ya ait vakıfların aylık ferağ ve intikâlât hâsilâtı ile kalemiye miktarını ihtiva eden vakıf kayıtları ile karşılaşılmaktadır (BOA. EV.D. Nr. 33982, 19538). M.1788- 1789 yılları kayıtlarında, bu zâviyenin vakıf mütevelliliği, meşihati, zâviyedarlığı vb. vazifeleri ile ilgili vakıf bilgilerine ulaşılabilmektedir. Bu yıllarda vakıf mütevellisi Abdullah ve refiki ise Mehmed idi (BOA. C.EV. Nr. 127/6326; 522/26373). 1856 yılında da bu zâviye faaliyette olup, zâviye vakfı dahilindeki zâviyedarlık, meşihat, tevliyet ve nezaret cihetlerinin tevcihinde bulunulmuştur (BOA. A. DVN. Nr.114/ 53/ 2).

Görüldüğü üzere, Ahi Şorba'nın inşa ettiği bu zâviye, işleyiş tarzı ile tipik bir Selçuklu- Beylikler dönemi Ahi zâviyesi görünümü arz etmekte olup, Osmanlı devrinde de son asra kadar faaliyetini icra etmiştir.

Kastamonu'da Selçuklu ve Beylikler devrinde Ahilerin kurduğu veya işlettiği zâviyelerin tam olarak tespiti elbette mümkün olamamıştır. Bölgedeki zâviye adlarının çok azında "Ahi" unvanı görülmektedir. Diğer zâviyelerin adlarına bakıldığında ise *abdâl*, *şeyh*, *derviş*, *dede*, *baba*, *fakih* gibi sıfatlarla anılan kişiler tarafından kurulan zâviyelerle karşılaşılmaktadır. Mesela Derviş Elvan ve Derviş Mahmud Boyabad'da, Derviş Ahmed Kastamonu Sahil'de, Derviş Enam Daday'da, Derviş Hasan ve Derviş Yakup Tosya'da, Derviş İbrahim Kastamonu'da, Derviş İvaz Mengen'de zâviye inşa etmişlerdi. Bunların Ahilere mensup dervişlerden olup olmadıklarını bilebilmek zordur. Ancak bahsi geçen zâviyelerin işleyiş özelliklerine bakılarak, bunlardan bazılarının Ahilerle münasebetinin olduğunu söylemek gerekir.

Kastamonu-Sinop yolu üzerinde Candaroğulları devri ileri gelenlerinden Fahreddin Bey'in yaptırdığı zâviye (İbn Batuta 2000: 57; İbn Battûta 2004: 441; M. Cevdet 2008: 492-493) de muhtemelen Ahi örgütünce işletiliyordu. Bu zâviyenin masrafları için vakıflar yapılmıştı. Zâviyenin işlerinin yürütülmesini ve dervişlerin düzeninin sağlanması görevini Fahreddin Bey'in oğlu üstlenmişti. Gerçekten çok büyük olan bu zâviyenin gelen gideni de çok fazla idi. Binanın yanında dervişlerin ve gelen-geçenin temizlenmesi için hamam bulunmakta idi. Köy ortasında bulunan çarşının ve dükkanlarının ge-



liri Sinop Ulu Camii'ne tahsis edilmişti. Mekke, Medine, Suriye, Mısır, Irak, İran, Horasan ve öteki ülkelerden gelerek bu dergâha uğrayan dervişlere, geldikleri gün bir kat elbise ile yüz dirhem verilmekte idi. Tesisten ayrılarak yola çıkan dervişlere ise üç yüz dirhem verilmekte idi. Dervişlerin kaldığı müddet zarfında ekmek, et, pirinç, yağ ve helva bedava dağıtılmakta idi. Eğer dervişler Anadolu'nun her hangi bir yerinden yani yakın bir mesafeden gelmişse, bunlara da harçlık olarak onar dirhem verilmekte idi.

Görüldüğü üzere dünyanın dört bir yanından gelen insanlar bu zâviyede mükemmel biçimde ağırılanmakta, gelip-geçen dervişler, yolcular ve tüccar sınıfı bütün ihtiyaçlarını bedava karşıladıkları gibi, yol harçlıklarını da almakta idiler. Çarşısından alış veriş yapmakta oldukları bu köy, gerçekten büyük bir yerleşim yeri görünümünde idi. Candaroğulları zamanında 2 dirheme bir koyunun alındığı bu coğrafyada yüzlerce dirhemi dervişlere karşılıksız harçlık olarak veren bu zâviyenin bu kadar bol gelire sahip olması nereden kaynaklanmakta idi?

Zâviye gelirlerinin vakıf sistemi ve devlet desteği sayesinde büyük meblağlara ulaştığı bellidir. Ancak zâviyenin bu kadar güçlü ve bol gelire sahip olmasının altındaki faktörlerden biri de, bu tesisin bulunduğu köyün zengin bir çarşısının, dolayısıyla güçlü bir Ahi örgütünün mevcudiyeti olmalıdır. Kırım-Sinop-Kastamonu-Anadolu üzerinden Mısır'a ulaşan ticaret yolu üzerindeki bu zâviyenin devlet desteği ve Ahiler eliyle güçlendirilmesi sayesinde yolcuların, tüccarın, gezginlerin rahat ettirilmesine ve bunların güven ve huzur içinde yolculuklarını yapmalarına imkân sağlanmıştır. Hatta zâviyeye gelen tüccar taifesine ticari yatırımlarında kullanabilecekleri bir çeşit kredi de sağlanmış görünmektedir. Bütün bu yatırımları yapan Selçuklu ve Beylikler devri devlet adamlarının, işlek bir güzergâh olan kuzey-güney ticaret yolunun ne kadar emniyetli ve rahat ettirici olduğunu herkese gösterme amacı gütmüş bulunmalarını da burada belirtmekte bir sakınca olmasa gerektir (Yakupoglu 2007: 589-590).

Muallim Cevdet (2008: 213-236), İbn Batuta'nın eserine yazdığı zeylinde Kastamonu yöresinde fütüvvet sahibi bazı şahıslardan ve bunların hayratının bulunduğu yerlerden bahsetmiştir. Kastamonu'nun Araç kazasında bulunan Abdal Paşa, Eflani taraflarında Candaroğlu I. İbrahim Bey, Kastamonu merkezinde Candaroğlu İsmail Bey ve eşi Devlet Hatun, Tosya'da Hacı Baba, Kastamonu'da Emir-i alem oğlu Hacı Bey, Daday'da Ali Candar (Âl-i Candar), Kastamonu'da Göl kazasında Emir Mahmud Bey vb. ileri gelenler bunlar arasındadır. Zikri geçen bu devlet adamları ve önde gelenlerin Ahilerin ve diğer dinî, tasavvufi zümrelerin hamisi olma durumu elbette kabul edilmelidir. Ancak bu zatların inşa ettirdikleri tesislerin doğrudan Ahilerle bir ilgisini kurmak zordur.



Sonuç

Anadolu'da ilk Ahilerin mevcudiyeti üzerinde duran C. Cahen (1986: 591-601), Kastamonu bölgesi Ahileri hakkında doğrudan bir bilgi vermemiştir. Hâlbuki yukarıda da zikri geçtiği üzere bu havalide daha XIII. yüzyılda Ahiler ve bunların kurduğu zaviyelerden, ilgili kaynaklar bahsetmektedir.

Kastamonu çevresinde Selçuklu döneminden itibaren güçlü bir Ahi yapılanmasının ve bu yapılanma sonucunda ortaya çıkmış bulunan tekke ve zâviyelerin sayısının fazla olmasının elbette ki birtakım nedenleri olmuştur. Her şeyden önce Kastamonu, Selçuklular devrinde Bizans üzerine yapılan akınların düzenli olarak yürütülmesinin sağlanması için "Uc" merkezi olarak seçilmiş ve XIII. yüzyıl boyunca bu konumunu muhafaza etmiştir. Çobanoğulları beyleri Selçukluların Kastamonu Uc'undaki büyük Türkmen askerî yapılanmasının başındaki mümtaz yöneticiler olarak, ikamet ettikleri bu şehre büyük yatırımlar yapmışlardır. Hüsameddin Çoban Bey ve torunu Muzaffereddin Yavlak Arslan bu bakımdan anılmaya değer hizmetlerde bulunmuşlardır.

XIV. yüzyıl boyunca ve XV. yüzyıl ilk yarısında Candaroğulları hânedanına mensup beylerin ve devlet adamlarının Kastamonu bölgesinde gerçekleştirdikleri imar ve iskân faaliyetleri de Kastamonu'nun görünümünü belirgin şekilde değiştirmiştir. Candaroğlu I. Süleyman Paşa (1308 ?-1339 ?), Âdil Bey (1345 ?-1361 ?), Kötürüm Bâyezid Bey (1361 ?-1385), İsfendiyar Bey (1385-1440), İbrahim Bey (1440-1443) ve İsmail Bey (1443-1461) zamanları, Kastamonu esnafının devlet eliyle desteklenmesi açısından parlak yıllar olmuştur. Bu çerçevede şehrin nüfusunda bir yoğunlaşma yaşanmış, yeni mahalleler kurulmuş; burada yaşayan halkın, askerlerin, hükümet dairelerinin ve her şeyden önemlisi Çobanoğlu ve Candaroğlu saraylarının ihtiyaçlarının temini için doğal olarak yeni esnaf birimleri de ortaya çıkmış, bunların sayısı ve kalitesi de tedrici olarak artmıştır. Bahsi geçen hükümdarlar devrinde Kastamonu'da inşa edilmiş cami, mescid, medrese, imaret, han, hamam, çeşme, köprü, bedesten ve çarşılar ile hemen hemen her meslek grubuna ait dükkânların mevcudiyeti, şehir nüfusunun ve dolayısıyla esnaf birimlerinin kesafetini göstermesi bakımından zikre şayandır.

Kastamonu'da Beylikler dönemine son vererek kendi hakimiyetini kuran Osmanlı devleti zamanında, bu vilayetin Osmanlı sancak merkezi haline dönüştürülmesi neticesinde şehrin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında önemli bir bozulma yaşanmamıştır. Hatta tam aksine olmak üzere, Osmanlı'nın Kastamonu sancak beyleri olan Şehzade Sultan Cem (m.1469-1474) ve Şehzade Sultan Mahmud (m.1484-1504) zamanlarında Kastamonu vilayeti dahilinde inşa edilen yeni bedesten, han ve dükkânlar, adı ge-



çen şehrin esnaf örgütünün gücünü daha da artırmıştır. XIV-XVI. yüzyıllar boyunca Kastamonu'da varlığı tespit edilebilen esnaf birliklerinin çeşitliliği, bu şehirdeki Ahilik sisteminin o ölçüde sağlam temellere oturtulduğuna delil sayılabilir. Bahsi geçen dönemde Kastamonu'da; bakırcılar, başhâne dükkânı işletenler, bıçakçılar, boyacılar, bozacılar, börekçiler, borkçüler, çerağ yağı satıcıları, debbâğlar (tabbaklar), demirciler, dellâklar, elekçiler, güvlekçiler, habbâzlar (ekmekçiler), hamamcılar, hallâçlar, hasır imalatçıları, hataplar (oduncular), helvacılar, kalaycılar, kasaplar, kazancılar, kincılar, külhanlar, mumcular, nalbantlar, neccârlar, otacılar, sabuncular, sarımsakçılar, sarrâflar (kuyumcular), serrâçlar- saraçlar (eyerciler), sofçular, terziler, turşucular, tuzcular, uncular, urgancılar, taş ustaları, çeşme yapımı ve su yolu tamiri ustaları, ceviz, kestane ve benzeri meyve satıcıları gibi çok renkli esnaf zümrelerinin varlığı (Yakupoğlu 2007: 388-398) ve bunların yoğun bir faaliyet içinde bulunarak gerçekten bol üretim yapmaları da Kastamonu Ahilerinin güçlü varlığının kanıtıdır. Kastamonu'nun, Beylikler devrinin en ucuz ve bol üretim yapan Anadolu kentleri arasında adını ilk başlarda zikrettirebilmesinin altında da herhalde yine bu şehir esnafı ve Ahi örgütünün varlığını aramak gerekir.

Konu diğer bir açıdan ele alındığında, Selçuklu ve Beylikler devrinde Kırım-Sinop üzerinden gelerek Kastamonu'ya uğrayan ve Anadolu'yu kuzey-güney istikametinde kat ederek Mısır'a kadar uzanan kürk ve köle ticaret yolu, Kastamonu'da büyük çaplı esnaf birliklerinin oluşmasında ve Ahilere ait tekke ve zâviyelerin tesisinde önemli derecede rol oynamıştır. Bu ticaret yolu sayesinde Kastamonu'ya Türkistan, İran, Irak, Suriye, Mısır, Anadolu ve Kırım'dan muhtelif malları alıp satan tüccarın uğraması da, şehir esnafının yüzünü güldürmüş ve Ahi esnafının kesesinin parayla, bunlara ait zâviyelerin ise misafirlerle dolmasını temin etmiştir. XVI. yüzyıl sonrasında ise Batıdaki ekonomik kalkınma hamleleri ile Osmanlı devletinin içinde bulunduğu askerî, siyasi, sosyal ve ekonomik çalkantılar nedeniyle Anadolu'daki sosyo-ekonomik yapının bozulması elbette ki, Kastamonu esnafını da menfi anlamda etkileyecektir. Bu durum gelecekte ayrı bir araştırma konusu olarak ele alındığında, Kastamonu ve havalisi, dolayısıyla Anadolu'nun iktisat tarihi ile ilgili çalışmalara önemli ölçüde katkı sağlanacağı şüphe götürmez bir gerçektir.

Kaynaklar

A.) ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu-Tahrir Defteri (BOA. TD.), Nr. 23M.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu-Tahrir Defteri (BOA. TD.), Nr. 100.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) A.DVN. (Sadaret Divan Kalem), Nr. 155/56; 114/53/2.



- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) C.BLD. (Cevdet Belediye), Nr. 60/2988.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) C.EV. (Cevdet Evkaf), Nr. 150/7499; 420/21275; 35/1748; 127/6326; 522/26373, 63/3106; 578/29180.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) EV.D. (Evkaf Defteri), Nr. 33982, 19538.
- Candaroğlu İsmail Bey b. İbrahim b. İsfendiyar, Vakfiye. Milli Ktp. 06 MK. Yz. A 5538.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı- Muallim Cevdet (İBK. MCO.), Nr. 117/3.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı- Muallim Cevdet (İBK. MCO.), Nr. 75.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defteri (VGMA. V.D.), Nr. 582, s.227, Sıra Nr. 157.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defteri (VGMA. V.D.), Nr. 591, s.12, Sıra Nr. 16.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defteri (VGMA. V.D.), Nr. 485, s.222, Sıra Nr. 261.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defteri (VGMA. V.D.), Nr. 207, s.52, Sıra Nr. 222.

B.) YAYINLANMIŞ KAYNAKLAR

- BOA. TD. 438 / Nşr. 438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I-II. (1993-1994), Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve Başk., Ankara: BDAGM Yay.
- Ebû'l-Hayr-ı Rumî (1988-1990), *Saltuknâme I*, Haz. Ş. Haluk Akalın, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

C.) ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

- Acun Özgünler, Seden; Gürdal, Erol (2008), "Ahi Çelebi Camiinde Kullanılan Od Taşının Konservasyon Çalışmaları", *İtüdergisi/a*, Cilt:7, Sayı: 2, s.52-63.
- Bayram, Mikâil (1991), *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya.
- Bayram, Mikâil (1987), *Bacıân-ı Rûm*, Konya.
- Cahen, Claude (1986): "İlk Ahiler Hakkında", Çev. Mürsel Öztürk, *Belleten*, L/ 197, Ankara: TTK, s.591-601.
- Cunbur, Müjgan (1989), "Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu*, Tebliğler, Ankara, s.7-15.
- Çağatay, Neşet (1997), *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, 2. Baskı, Ankara: TTK Yay.
- Çifci, Fazıl (1995), *Kastamonu Camileri- Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, Ankara: DİB. Yay.
- Demir, Galip (2003), *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahilik*, İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yay.
- Erken, Veysi (2008): *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*, 4. Baskı, Ankara: Kırşehir Belediyesi Yayını.
- Gülerman, Adnan- Sevda Taştekil (1993), *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- İbn Battûta Seyahatnâmesi (2004), Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, Çeviri, İnceleme ve Notlar. A. Sait Aykut, C.I, 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler (2000), Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Köksal, M. Fatih (2006), *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayını.
- Köksal, Mustafa (2007), *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, 3. Baskı, Kırşehir: Kırşehir Belediye Yayını.



- Muallim Cevdet (2008), *İslâm Fütüvveti ve Türk Ahiliği: İbn-i Battuta'ya Zeyl*, Çev. Cezair Yarrar, 1. Baskı, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Odabaşı, Zehra (2008), *Bir Ahi Dostu: Franz Taeschner- Hayatı ve Eserler-*, Ankara: A.E.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayını.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet (2002), *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Şeker, Mehmet (1993), *İbn Battuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Şeker, Mehmet (2006), *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Uysal, Abdullah (1982), *Zanaatkarlar Kanunu (Kanun-nâme-i Ehl-i Href)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Yakupoğlu, Cevdet (2005), "Çankırı'da Zaviyeler ve Ahi Zaviyeleri", *Yârân Kültürü ve Çankırı*, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, s.218-232.
- Yakupoğlu, Cevdet (2007), *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi*, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yakupoğlu, Cevdet (2009), *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*, 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yaman, Bahattin (2008), *Osmanlı Saray Sanatkarları: 18. Yüzyılda Ehl-i Href*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yurdakök, Murat (2003), "Ahî Çelebi (1431-1524) ve Çocuk Hekimliği", *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46, s.249-250.



EKLER

BELGELER

بما كان الوانك مقدرة منذ عهد ونصف مسددها القيني والعري
 يتينا الملك طوقا فيك والشاه الى ارض غلر ولا يعرف صاحبها
 والفرى بنى الملك يرحى ومنها يكون ايامه مقدرة منذ
 بستة ايام الخداني بنى الملك طوقا فيك والباقي للملك
 اليمن وشكرينك لور الى اهلها ومنها جميع القرية المعروفة
 في احيه قوز بقا من اعمال قسطموق بنى المجرى للشرقة من وكرت المجرى
 لغفوق الطفا مچلى ومن سيد سالار العلماء سيكفا مچلى من القصد
 القوق والرقه اخرى ارسلان بلخى انبى طانراه وتلك القرية
 المذكورة مستغنية عن التهديد والنبير اشهرتها عند اهلنا

Belge 1.) Kastamonu'da Ahilerin önde gelenlerinden Ahi Arslan ve babası Ahi Bâyezid'in adlarının zikredildiği Candaroğlu İsmail Bey Vakfıyes'i'nden (Milli Ktp. 06 MK. Yz. A 5538).

